

Ўзбекистондаги Европа Иттифоқи Делегацияси

Халқаро бизнес маркази, 15 қават, Амир
Темура кўчаси, 107 Б, Тошкент ш.100084,
Ўзбекистон

(+998 78) 120-16-01/02
(+998 78) 120-16-03/04

delegation-uzbekistan@eeas.europa.eu
www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan

eu4uz

eudeluzb

Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси

Мирзакалон Исмоилий кўчаси, 1Г-уй,
Мирзо Улуғбек тум., Тошкент ш.

(+998 71) 239-40-42

info@woman.uz
www.wcu.uz

womenuz

womenuz

SOS Ўзбекистон Болалар Маҳаллалари уюшмаси

Пойтахт бизнес маркази ш.Рашидов кўчаси
16, Тошкент ш, 100029

(+998 78) 140-97-27/28/29
(+998 78) 140-97-30

info@sos-kd.uz
www.sos-kd.uz

sos_cv_uzbekistan

[sos.childrens.villages.uzbekistan](https://www.facebook.com/sos.childrens.villages.uzbekistan)

ИЖТИМОЙ ЕТИМЛИККА “ЙЎҚ” ДЕНГ!

Сабаблар | Оқибатлар | Профилактика

Лойиҳа Европа Иттифоқи
томонидан молиялаштирилмоқда

**SOS BOLALAR
MAHALLALARI**
O'ZBEKISTON

Ушбу материал, SOS Ўзбекистон Болалар
маҳаллалари Уюшмаси томонидан Ўзбекистон
Хотин-қизлар кўмитаси билан ҳамкорликда
амалга оширилган "Ўзбекистонда ижтимоий
ҳимояга муҳтож бўлган оилалар ва болаларнинг
манфаатларини таъминлаш" лойиҳаси
доирасида ишлаб чиқилган

ИЖТИМОИЙ ЕТИМЛИК

Оддий мулоқотда ва социологик тадқиқотларда кўпинча “етимлик” ва “ижтимоий етимлик” каби ибораларга дуч келамиз.

Ижтимоий етимлик – ижтимоий ҳолат бўлиб, унда жамиятда ота-оналарнинг ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум этилиши, муомалага лаёқатсиз деб топилиши, дараксиз йўқолганлиги ва шу қабилар туфайли ота-она қарамоғисиз қолган болалар мавжудлиги англанади. Мазкур ижтимоий муаммонинг юзага келишига кўмаклашувчи сабаблар ва омиллар энг аввало жамиятдаги иқтисодий ва ижтимоий вазият билан боғлиқдир.

Ўзбекистон Республикаси Статистика қўмитасининг маълумотларига кўра, 2017 йилда 9 223 бола ота-она қарамоғисиз қолган. Болалар ота-она қарамоғисиз қолиши сабабларининг таҳлили 1-Расмда тақдим этилган.

Расм 1. 18 ёшгача бўлган болаларнинг ота-она қарамоғисиз қолишига сабаб бўлган омиллар кўра тақсимои, 2017 йил бўйича фоизларда

САБАБЛАР

Таҳлил натижасида, энг кўп учрайдиган сабаб “Уларни тарбиялашга ота-онасининг вақтинчалик шароитлари ёки жисмоний имокниятлари мавжуд бўлмаган болалар” гуруҳига тегишли - 31,9 %.

Кейинги энг кўп учрайдиган тоифа (26,4%) – “Бошқа сабабларга кўра ота-она қарамоғидан маҳрум қолган болалар” – бу асосан мигрантларнинг фарзандлари бўлиб, бу улушнинг шунчалик катта бўлишига сабаб, улар ота-оналари томонидан ҳорижга кетиш сабаби билан қонун-қоидага асосан васийлик ёки ҳомийликни расмийлаштирмаган ҳолда, яъни бобоси, бувиси ва бошқа энг яқин қариндошларига ташлаб кетилган болалардир.

Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига асосан агар бола 6 ой ва ундан кўп вақт давомида ота-она қарамоғида яшамайдиган бўлса, болага нисбатан васийлик (14 ёшга қадар) ёки ҳомийлик (14-18 ёшлар) расмийлаштириш лозим бўлади.

Ота-оналар у ёки бу сабабларга кўра бола тарбияси билан шуғулланмайдиган бўлсалар, бундай ҳолатларда болага ғамхўрлик кўрсатиш вазифасини давлат ва жамият ўз зиммаларига оладилар.

Бизнинг мамлакатимизда етим болалар ва ота-она қарамоғисиз қолган болаларни жойлаштиришга мўлжалланган бир қатор махсус муассасалар мавжуд бўлиб, улар болалар уйлари, “Меҳрибонлик” болалар уйлари, ногирон болалар учун интернат уйлар, Болалар маҳаллалари, шунингдек SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари ташкилотидаги Муқобил васийлик дастури қабилардан иборат.

БМТ Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияга кўра, болаларни институционал муассасага¹ жойлаш амалиёти энг сўнгги ва кам қўлланилувчи чора бўлиши лозим

¹ Болани етимхона (болалар уйи, интернат ва ҳқз.)

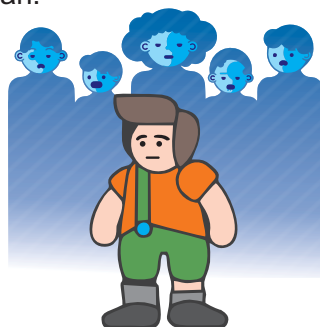
ОҚИБАТЛАР

Илмий тадқиқотларда аниқланишича, боланинг, айниқса 0-3 ёшлар орасидаги боланинг ҳаттоки қисқа вақт давомида бўлса ҳам институционал муассасада қолиши унинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатар экан ва келажақда тиклаб бўлмайдиган зарарли оқибатларга олиб келиши мумкин экан.

Институционализациянинг² бола ҳуқуқларининг поймол этилишига сабаб деб топилиши ҳолатлари борган сари кўпроқ учрамоқда ва болаликни ижтимоий ҳимоя қилишда номақбул сиёсат сифатида таснифланмоқда.

Ижтимоий етимликнинг оқибатлари турлича бўлиб, у кўпинча боланинг қалбида битмайдиган яралар қолдиради, масалан:

- 1 Етимхоналарда энг муҳим нарсa йўқ – у ҳам бўлса, қондошларнинг меҳри ва парвариши ҳамда инсон шахсиятининг тан олинishi ва унинг шахсий сифатларига ҳурмат кўрсатилиши;

- 2 Ота-оналар қарамоғидан маҳрум бўлган болалар дайдилик ва оғир ҳулқнинг бошқа кўринишларига энг мойил бўладилар; бундай болаларнинг зўравонлик ва жиноятнинг қурбонига айланиш ёки жиноий фаолиятга аралашиб қолиш эҳтимоллари юқорироқ бўлади;

- 3 Етимлик боланинг уни ўраб турган ижтимоий муҳит билан, катталар дунёси ва нисбатан қулай шароитларда улғаяётган тенгдошларининг дунёси билан боғлиқлигини бузиб ташлайди; у шунингдек шахснинг ривожланишидаги такрорий чуқур бузилишларни келтириб чиқариши мумкин.

² Болани институционал муассаса/етимхона (болалар уйи, интернат ва ҳқз.)га жойлаштириш

SOS ЎЗБЕКИСТОН БОЛАЛАР МАҲАЛЛАЛАРИ УЮШМАСИ

нотижорат, нодавлат, ҳайрия ташкилоти бўлиб, у 1997 йили болалар учун фаровон ҳаётни таъминлаш, уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш ва эҳтиёжларини қондириш мақсадида ташкил этилган.

Ташкилот фаолиятнинг марказида ўз ота-онаси қарамоғидан маҳрум бўлган ёки ижтимоий етимлик хатари остида бўлган болалар ёки ёшлар ва шунингдек, ҳаётнинг мураккаб шароитларида бўлган оилалар ўрин олган.

SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари уюшмаси – бу ота-она қарамоғисиз қолган болаларни ўзига хос, оилавий шароитларга максимал даражада яқинлаштирилган муҳитда узоқ муддатли тарбиялаш модеилдир.

Мазкур модел 70 йил давомида дунёнинг 135 мамлакатида муваффақиятли равишда фаолият кўрсатиб келмоқда. 2007 йилдан бошлаб Уюшма ижтимоий етимлик профилактикасини ижтимоий жиҳатдан заиф бўлган кўп болали оилалар ўртасида Оилани мустаҳкамлаш дастури орқали, турли хил шериклари ва маҳаллий ўз-ўзини бошқариш органлари билан ҳамкорликда амалга ошириб келмоқда.

БМТнинг Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенциясида “бола шахсининг тўлиқ ва баркамол ривожланиши учун у оила муҳитида, бахт, меҳр ва англаш шароитида улғайиши лозим”

Европа Иттифоқи томонидан молиялаштирилувчи “Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган оилалар ва болаларнинг манфаатларини таъминлаш” лойиҳасини амалга ошириш доирасида SOS Ўзбекистон Болалар маҳаллалари мутахассислари оғир шароитлардаги оилаларга маҳаллалар ходимлари билан биргаликда керакли бўлган ижтимоий-руҳий кўмакни кўрсатмоқдалар ва шу билан бирга, ишга жойлашиш, ҳуқуқий масалаларни хал қилиш ва шу кабиларда ёрдам бермоқдалар.

ПРОФИЛАКТИКА

Ижтимоий ёрдамга муҳтож бўлган oilаларга кўрсатилаётган ёрдамнинг сифатини ошириш ҳамда жойлардаги ваколатли мутахассислар, шу жумладан, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитасининг маҳаллалардаги аёллар билан ишлаш ва oilада маънавий-ахлоқий қадриятларни мустаҳкамлаш бўйича мутахассисларининг салоҳиятини ошириш мақсадида лойиҳа доирасида маҳаллаларда комплекс ижтимоий хизматларни кўрсатиш ва кейс менежмент бўйича махсус тренинглар ташкил этилди.

Кейс менежмент – муайян муаммоли ҳолат бўйича ишлашнинг ижтимоий инструменти бўлиб, у баҳолаш, режалаштириш, мувофиқлаштириш, хизматларни қабул қилишда бошқа муассасаларни жалб этиш орқали ёрдам кўрсатиш ҳамда руҳий, шахслараро ва ижтимоий муаммоларни ҳал этиш мақсадида мутахассислар ва хизматлар фаолиятини мувофиқлаштириш кабиларни ўз ичига олади.

Мазкур инструментни маҳаллаларга жорий этишнинг мақсади – ижтимоий етимлик профилактикаси, яъни болаларни тарбиялашда oilаларга кўрсатилувчи ёрдамнинг янада самарали бўлишига ва болаларнинг институционал муассасаларга жойлаштирилишининг олдини олишга қаратилган муҳит яратишдир.

ИДОРАЛАРАРО ҲАМКОРЛИК

Ижтимоий етимлик муаммоларини ҳал этиш масъулиятини давлат ўз зиммасига олади ва у жамиятда ижтимоий ва иқтисодий жараёнларнинг барқарорлашуви, шунингдек, oilалар, оналик ва болаликни ҳимоя қилиш масалаларини ҳам кўриб чиқади. Бироқ, профилактик чоратadbирларни амалга оширишда давлат органлари – вазирликлар ва идораларнинг мустақил фаолиятларининг ўзи етарли бўлмайди.

Бунинг учун жамиятда ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар учун қулай яшаш шароитларини яратиб беришни амалга ошира оладиган давлат, нодавлат, халқаро ва бошқа мутасадди ташкилотлар билан идоралараро ҳамкорлик ҳам талаб этилади.

